

PÓLA PÉTER – VELKEY GÁBOR

OKTATÁSI ÉS MUNKAERŐ-PIACI KUTATÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖZGAZDASÁG- ÉS REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT REGIONÁLIS KUTATÁSOK INTÉZETÉBEN

Az egész életen át tartó tanulás a társadalmi és gazdasági fejlődés egyik motorja, éppen ezért a terület fejlesztése és a részvételi arányok növelése társadalmi érdek. Ez a fejlesztés viszont csak úgy valósítható meg, ha figyelembe vesszük a területtel kapcsolatban felmerült problémákat és igényeket, és a visszajelzéseknek megfelelően fejlesztjük az egész életen át tartó tanulást kiszolgáló képzési és művelődési rendszert.

A területi kutatások nem nélkülözhetik a (köz)oktatási, szakképzési és munkapiaci kutatási irányok aktív művelését. Nem csak a regionális tudomány multidiszciplináris jellege igényli, hogy egyes kutatók részletesebben ismerjék az oktatás- és foglalkoztatáspolitikai fő irányait, az oktatási és munkapiaci kutatások eredményeit: egy térség gazdasági-társadalmi fejlettségét, fejlesztési lehetőségeit alapvetően határozza meg az ott élők képzettségi szintje, a közoktatási, szakképzési, munkaerő-piaci intézményrendszer színvonala. Ennek megfelelően intézetünkben az elmúlt évtizedekben számos oktatási, képzési (főként szakképzési) és munkaerő-piaci, foglalkoztatási témájú kutatás folyt.¹ Az ilyen irányú munkáink legnagyobb része települési vagy térségi (kistérségi, megyei, regionális) szintű fejlesztési koncepciók és stratégiák, illetve térségi (főként regionális) monográfiák készítéséhez kapcsolódott. Ez utóbbiak között egy nemzetközi kutatás keretében a Kárpátok nagyrégiót vizsgáltuk (*Carpathian Project*); az elmúlt évek egyik legjelentősebb munkái közé sorolhatjuk a Kárpát-medence régióit részletesen bemutató

1. A regionális tudomány intézményes kutatóműhelye Enyedi György kezdeményezésére 1984-ban a MTA Regionális Kutatások Központjaként (RKK) jött létre. Az intézmény legkiterjedtebb formájában az ország egészét lefedve, tíz telephellyel (kutatócsoporttal), hálózatos formában, interdiszciplináris megközelítéssel elemezte a területi folyamatokat, egyenlőtlenségeket. Az intézet az akadémiai átszervezés után, 2011-től immár az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont keretében a Regionális Kutatások Intézeteként (RKI), csökkent létszámmal, négy tudományos osztályba szervezve, hat telephelyen (Pécs, Budapest, Győr, Székesfehérvár, Kecskemét, Békéscsaba) tevékenykedik.

monográfia-sorozatot is.² E munkák során külön hangsúlyt kapott az adott területi egység munkapiaci, képzettségi jellemzőinek, adatainak elemzése, valamint a kapcsolódó intézményrendszer működésének, területi szerkezetének részletes vizsgálata.

Fentiekén túl az Intézet keretei között folyó foglalkoztatási, munkapiaci, oktatási-képzési kutatások a következő nagyobb témák köré csoportosíthatók:

- foglalkozási rehabilitáció;
- a szakképzési alap és a szakképzési hozzájárulás felhasználása;
- foglalkoztatási programok értékelése;
- területi foglalkoztatási paktumok;
- regionális munkaerőpiacok;
- a hátrányos helyzetű térségek foglalkoztatási jellemzői és humán szolgáltatásai;
- közszolgáltatások térbeli szerkezete.

A továbbiakban ezeket igyekszünk röviden bemutatni.

FOGLALKOZÁSI REHABILITÁCIÓ

Az OFA megbízásából a foglalkozási rehabilitáció helyzetét és fejlesztési lehetőségeit, majd az állami dotációk és a foglalkozási rehabilitáció intézményrendszerének működését, hatékonyságát vizsgáltuk. A megváltozott munkaképességűek foglalkoztatási támogatása több szempontból is jelentős, komplex és érzékeny problémakör, amelynek kutatása nem kis kihívást jelentett.³

Egyértelműen megállapítottuk, hogy a foglalkozási rehabilitációt komplex rendszerként kell létrehozni és működtetni, a szociális munka és a foglalkoztatáspolitikai intézményrendszer fejlesztése során kiemelt hangsúlyt kell fektetni az együttműködés elősegítésére, és érdemben kell javítani a civil szervezetekkel való együttműködést, illetve kísérletet kell tenni egyes célcsoportok esetében költségvetési és biztosítási források bevonására, a több európai országban bevált gyakorlat figyelembevételével.

A foglalkozási rehabilitáció eszköz- és intézményrendszerével kapcsolatban átfogó modernizációt sürgettünk. A jó gyakorlatok megőrzése mellett egy alapjaiban és fogalomrendszerében is új, problémaközpontú, uniós irányelvekhez igazodni próbáló rendelet megalkotását javasoltuk, és amellett érveltünk, hogy a kapcsolódó rendszerek reformja nélkül a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatását támogató állami dotációk hatékonyságának jelentős javulása nehezen képzelhető el. Kutatásunkban külön hangsúlyt fektettünk a partnerség és együttműködés, az érdekeltség, az atipikus foglalkoztatási formák, a rehabilitációs rendszer (orvosi és foglalkozási szakasz kapcsolódásai), az oktatás (képzés-átképzés), a hatékonyság (személyre szabott rehabilitáció, megelőzés)

2. A monográfia-sorozat célja a Kárpát-medence magyarországi és határon kívüli régióinak természeti, társadalmi, települési és gazdasági állapotának és az elmúlt évtizedek változásainak bemutatása, a fejlesztési elképzelések ismertetése volt. A régió-monográfiák a Dialóg-Campus Kiadó gondozásában jelentek meg, sorozatszerkesztő: Horváth Gyula.

3. A rokkantság problémáinak kezelésében a szabályozás szigorításának negatív következménye, hogy a rokkantok „menekülő” munkanélkülivé válnak, aminek társadalmi költségei igen jelentősek lehetnek. Másfelől viszont a rokkantosság válságkezelésre fordítása is költséges, és nem ösztönzi sem az egyént, sem a gazdasági szereplőket más utak keresésére.

kérdéseire és a célszervezetek vizsgálatára. Külön foglalkoztunk a helyi gazdaságfejlesztéssel, mivel a megváltozott munkaképességű munkanélküliek megjelenése egy lokális munkapiacra tipikusan olyan helyzetet teremt, ahol a helyi önkormányzat beavatkozása hatékony lehet. A helyi munkaerőpiacon megjelenő megváltozott munkaképességű munkavállalók legtöbbször a helyi kezdeményezések fokozott innovativitását igénylik – az egyedi problémák egyedi megoldásokkal oldhatók meg, ezért a helyi gazdaságfejlesztés klasszikus területét képezik.

A SZAKKÉPZÉSI ALAP ÉS A SZAKKÉPZÉSI HOZZÁJÁRULÁS FELHASZNÁLÁSA

Intézetünk munkatársai két OFA kutatást keretében is elemezték a szakképzés forrás-szerző stratégiáit és finanszírozását.

Az „Érdekek és lehetőségek: a szakképző intézetek forrás-szerző stratégiái” című kutatás megállapította, hogy a szakiskolák hagyományosan a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat koncentrálnak.⁴ A területi egyenlőtlenségek hatása szintén jelentős; a városok hátrányos helyzetű lakosai mellett igen magas volt a városok területi vonzáskörzetébe tartozó szegregált iskolákból érkező pauperizálódott társadalmi csoportokba tartozók aránya is. A tanulók felkészültsége, tanulási képességei és mentalitása komoly korlátot jelentett a kiemelten támogatott, munkaerő-piaci szempontból megalapozott képzések arányának növelésében. A kutatás a szakközépiskolai képzések vizsgálatok a továbbtanulási és szakmaszerzési célok együttes jelenlétére hivatkozva a szakképzési évfolyamon tanulók alacsony arányára és töredezett szerkezetére hívta fel a figyelmet.

A kutatás bizonyította, hogy szakképzést folytató iskolák kifejezetten hatékonyak voltak az úgynevezett fejlesztési támogatások megszerzésében, intézményi stratégiáik kiemelten tekintettek e forrásokra. Nem véletlen, hogy éppen e területen voltak megfigyelhetők az intézmények között a legnagyobb különbségek – nemcsak az intézménytípusok, hanem az egyes intézmények között is. E különbségek érdemi területi egyenlőtlenséget mutattak az elérhető vállalkozói kör nagysága és gazdasági teljesítménye alapján is. A tanulmány kitér a TISZ-ek létrehozását követő változásokra és a regionális képzési és fejlesztési bizottságok tevékenységének mérsékelt hatásaira.

„A szakképzési hozzájárulás és a szakképzési alaprészt felhasználásának területi és strukturális jellemzői, a szabályozás változásának és továbbfejlesztésének javasolt irányai” című kutatás vállalt feladatát szélesen értelmezve a szakképzés működési zavarait a közoktatás teljes rendszerébe illesztve közelítette.⁵ Ennek értelmében részletesen foglalkozik a pályaválasztást befolyásoló társadalmi, területi és iskolarendszerbeli jellemzőkkel, azzal, hogy a formálisan szétválasztott (általánosan képző és szakképzési szakasz) képzési rendszer hogyan vált lényegében „párhuzamosan szervezetté.”

A kutatás a szorosan vett szakképzés rendszerének működési zavarait a következő okokkal magyarázta:

4. Lásd Virágh, 2010.

5. Lásd Velkey, 2010.

- a kis- és mikroállalkozások által uralt tanulószerveződéses rendszer csak nagyon korlátozottan képes a munkaerő iránti kereslet közvetítésére. A nagyobb szervezetek részvétele a tanulószerveződésekben és a megállapodás alapján folyó képzésekben szűk körű;
- a gyakorlati képzés szakképzési hozzájáruláson keresztül történő finanszírozása a bürokratikus szabályok miatt szinte „lebeszél” a részvételről;
- a kamarák az érdekeltségi-függőségi viszonyok miatt a rájuk bízott ellenőrzési feladatokat csak korlátozottan láthatják el. A gazdasági szereplők és a kamara „érzéketlen” az állami források kiáramlására és hatékony felhasználására;
- a szakképzési hozzájárulás az intézmények közötti szóródása indokolatlanul nagyarányú; ez a szóródás a szakképzés teljesítményével nincs szoros összefüggésben, továbbá a lehetséges támogatás nagyobb része nem jut el az érintettekhez.

Részben e kutatásra támaszkodva jelent meg intézetünk kiadásában egy, a hazai oktatási rendszer egészével foglalkozó monográfia *Dinamikus egyensúlytalanság – a hazai közoktatási rendszer szétesése, felforgatása és a konszolidáció esélye* címmel.⁶

FOGLALKOZTATÁSI PROGRAMOK ÉRTÉKELÉSE

Sok tapasztalatot szereztünk az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány *KÖR-program* hatástanulmányának elkészítése során.⁷ A pályázati program a munkanélküliek társadalmi, munkaerő-piaci reintegrációját a kistelepülések közösségi tereinek revitalizációs tevékenységével kívánta összekapcsolni. A megbízó a program keretében támogatott projektek hatásainak, eredményeinek átfogó vizsgálatát és elemzését várta. Munkánk során az alábbi kérdésekre kerestük a választ:

- A projektekben mennyire valósult meg kistelepülések fejlesztési és foglalkoztatási célkitűzéseinek összehangolása?
- A társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott kistelepüléseken eredményesen működtethető-e a revitalizáció és a munkaerő-piaci rehabilitáció összekapcsolása?
- Milyen tipikus és milyen egyedi, a helyi sajátosságokra építő projekteket valósítottak meg a támogatott szervezetek?

A kutatás során a rendelkezésre álló és az elkészíthető statisztikák segítségével értékeltük programot. Több mint harminc nyertes pályázat – részben szubjektív – értékelését végeztük el. Fő szempontjaink a település- és gazdaságfejlesztési hatás, a munkahelyteremtő hatás, a partnerségépítés és az innovativitás voltak. Munkánk során helyszíni szemléket tartottunk és mélyinterjúkat készítettünk a helyi szereplőkkel. Célunk volt a projektek utólagos értékelése alapján konkrét javaslatok megfogalmazása a program továbbvitelére, illetve a szabályozási környezet esetleges módosítására.

6. Velkey, 2013.

7. Munkanélküliek társadalmi és munkaerő-piaci reintegrációja a nagyközségek, kistelepülések elhanyagolt, leromlott részeinek, közterületeinek, közösségi tereinek revitalizációjával.

A programnak számos eredménye volt, több jó gyakorlatot, sikeres fejlesztést látunk, s ezek alapján egyértelműen a program továbbvitelére tettünk javaslatot. Ennek ellenére a KÖR-program végül nem folytatódott.

FOGLALKOZTATÁSI PAKTUMOK

Az Unióban évek óta komoly problémát jelentő magas munkanélküliségi ráta a struktúrpolitikai programok újragondolását, a *partnerség* erősítését sürgeti. A helyi fejlesztések előtérbe kerülésével párhuzamosan fogalmazta meg az Európai Bizottság a nemzeti és közösségi politikákat kiegészítő, ezek hatékonyságát erősítő, helyi beavatkozásokkal megvalósítható területi foglalkoztatási paktum (Territorial Employment Pact) néven ismertté vált koncepcióját.

A paktumok kulcseleme, hogy munkahelyteremtési stratégia készüljön helyi szinten, az érintettek bevonásával. Alapvető cél ezért a helyi szereplők minél szélesebb körű bevonása és mobilizálása a munkanélküliség elleni küzdelemben. Az elsődleges cél mellett ugyanakkor a paktumok nagyon fontos hozadékként remélhető volt, hogy tovább erősödik a horizontális és a vertikális partnerség, a helyi szintű együttműködési készség és együttműködési kultúra.

A paktumokról készített tanulmány egyrészt a paktumok működésének általános bemutatására vállalkozott, másrészt a hazai (és mindenekelőtt a dél-dunántúli) paktumok tapasztalatait összegezte, bemutatva az általános alapelveket és a konkrét megvalósulás néhány példáját.⁸ A paktumoktól remélt eredmény a helyi foglalkoztatási kérdések „társadalmisítása,” a térségi szolidaritás erősödése volt. A siker komplex feltételrendszerének egyik legfontosabb elemének a szinergiát tartottuk, ami a szereplők egymástól elszigetelt tevékenységéhez képest mindenképpen pozitív hozadékot jelenthet. A tanulmányban leírtakra néhány év távlatából visszatekintve azt feltételezhetjük, hogy a jó kezdeményezések elhalása, a paktumok kiüresedése jórészt ennek az alapelemnek a hiányára vezethető vissza.

REGIONÁLIS MUNKAERŐPIACOK

A Nemzetgazdasági Minisztérium megbízására készített tanulmányunknak két alapvetően fontos célja volt. Egyrészt a regionális sajátosságokat kívánta feltárni, megjelölni azokat a kitörési pontokat, amelyek mentén az egyes régiókban a foglalkoztatási szint növelése terén a legjobb eredmények érhetők el. Másrészt a területfejlesztés és a foglalkoztatáspolitikai közötti kapcsolatrendszer bemutatásával támpontokat kívánt adni az Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK) átdolgozásához.

A munkaerő-piaci adatokból és azok trendjeiből jól látható, hogy a munkaerőpiac regionális egyenlőtlenségei stabilak, a regionális különbségek megmerevedtek. Egységes szerkezetű elemzéseket mutattunk be valamennyi régióról, amelynek középpontjában a foglalkozta-

8. Póla, 2009.

tási lehetőségek álltak. Valamennyi régióban igyekeztünk rámutatni azokra az ágazatokra, amelyeknek fejlesztése, támogatása segítheti a regionális foglalkoztatási problémák oldását. Jól látható volt, hogy a foglalkoztatás általános és strukturális problémái a gazdaság térbeli szerveződését követik és elősegítik a centrum-periféria viszonyok létrejöttét. Ezek a tartós egyenlőtlenségek a társadalmi konfliktusok mellett többletterheket is jelentenek a nemzetgazdaságok szociális rendszerei számára, ami a fejlesztéspolitika és a foglalkoztatáspolitikai céljainak összekötését teszi szükségessé. Úgy véltük: tudatos, a meglévő versenyelőnyöket megerősítő szerkezetátalakítási stratégiára van szükség, amelynek kulcsa a humán erőforrás-fejlesztés és az innovatív klaszterek fejlődésének támogatása. Ugyanakkor Magyarországon egyedülként Közép-Magyarország rendelkezik a tudásteremtő (innovációvezérelt) régiókra jellemző funkciókkal, és ezek sem megfelelően fejlettek. Érdemi változás azóta sem történt.

Részletesen érintettük a foglalkoztatáspolitikai intézményrendszerének átalakulását, annak regionális jellemzőit, az átalakuló szakképzés problémáit. Foglalkoztunk továbbá a foglalkoztatáspolitikai két fontos aspektusával: a lokalitással és az integráltsággal. Bemutattuk a lokális szint lehetséges szerep-változatait, valamint azt, hogy a lokális szereplők miként vonhatók be a foglalkoztatáspolitikai rendszer alakításába.

A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TÉRSÉGEK FOGLALKOZTATÁSI JELLEMZŐI ÉS HUMÁN SZOLGÁLTATÁSAI

Több évtizedes múltra tekintenek vissza azok a munkáink, amelyek a vidéki térségek jellegzetességeit elemzik. Ezek között található olyanok, melyek nemcsak kitérnek, hanem célzottan is vizsgálják a hátrányos helyzetű, periferializálódó, marginalizálódó térségek foglalkoztatási, humán szolgáltatási jellemzőit.

Több korábbi, vidéki térségekben folytatott, tartós munkanélküliséggel kapcsolatos párhuzamos kutatásunk összefoglalását adta a részletes statisztikai adatokkal alátámasztott, helyi foglalkoztatási stratégiákat és a nemzetközi gyakorlatot áttekintő, konkrét javaslatokat is megfogalmazó, *A tartós munkanélküliség kezelése vidéki térségekben* című tanulmánykötet, amely intézetünk gondozásában jelent meg.⁹ E kutatásaink folytatásának eredményei más partnerintézetek munkatársainak tanulmányaival együtt képezték az *Esély* című folyóirat 2010/1. tematikus számát, amely az *Út a munkához* program egyik első részletesebb, konkrét empirikus kutatásokra alapozó áttekintését adta.¹⁰

A közfoglalkoztatási és közmunka programok jellemzőinek, hatásainak és következményeinek elemzése ma is fontos kutatási területe vidékkutatásokkal foglalkozó munkáinknak. Ezek tapasztalatai, a *Vidékkutatás* 2012–2013 program további kutatási eredményeivel, a *Tér és Társadalom* 2015/1 tematikus számában jelentek meg.¹¹

Közcélú küzdelem (Helyzetképek a kistérségi közoktatásról) címmel jelent meg az intézetünk, az Edukáció Kft és a Oktatókutató és Fejlesztő Intézet együttműködésének megvalósuló kutatás eredményeit összegző tanulmánykötet, amely tíz kistérségben,

9. G. Fekete, 2002.

10. Váradai-Nyilas, 2010.

11. Perger, 2015.

összehangolt tematika alapján végzett empirikus kutatások tapasztalatait részletezi.¹² A kutatás fő kérdése az volt, hogy a kistérségi társulások mely feladatok szervezését vállalták magukra jellemzően; jártak-e eredménnyel ezek az együttműködések, és mely települések, társadalmi csoportok, intézmények profitáltak (illetve szenvedtek el esetleges veszteségeket) az összefogások eredményeként. A kutatás külön kitért az elnéptelenedő aprófalvas térségek kisiskoláinak fenntarthatóságára, annak demográfiai, finanszírozási és egyéb társadalmi összetevőire.

A KÖZSZOLGÁLTATÁSOK TÉRBELI SZERKEZETÉNEK VIZSGÁLATA

Intézetünkben több olyan kutatás is folyt (és folyik jelenleg is), amely egy-egy térség, térségtípus, társadalmi tevékenység, jelenségcsoport elemzésének során külön kitér a területi folyamatokban, az egyenlőtlenségek alakulásában kiemelt jelentőséggel bíró közszolgáltatások, azon belül pedig (a foglalkoztatási, munkaerő-piaci helyzetet érdemben alakító) oktatási-képzési rendszer területi és szerkezeti jellemzőire. Ezek közül is kiemelhető az elmúlt évben zárult ÁROP kutatás, amelyben a települési közszolgáltatások részletes vizsgálata, azon belül pedig az egyik hangsúlyos területként a közoktatási szolgáltatások elemzése volt a feladatunk. A kutatásunkkal egy időben zajló fenntartóváltás új szempontot is beemelt a vizsgálatok körébe. Munkánk során az oktatási intézmények adatait (létszámok, infrastrukturális ellátottság, stb.) is részletesen elemeztük.

Az átalakított közoktatás-irányítási rendszer problémái/konfliktusai kisebb részben erednek a rendszer komplexitásából (ez a komplexitás különösen igaz a nagyobb városok esetében), nagyobb részben azonban közvetlenül kapcsolódnak a közelmúltban megvalósított átszervezéshez, a fenntartóváltáshoz. A problémák jellemzően a működtetés és a fenntartás szétválasztásából származnak. Mivel az intézmények állami fenntartásba vétele a 3000 fő feletti települések esetén elválasztja egymástól a fenntartói és a működtetői jogositványokat, a feladat- és felelősségi köröket, sok esetben lényegében automatikusan generálja a konfliktust a fenntartó állam (a Klebelsberg Intézményfenntartó Központon keresztül) és a működtető önkormányzat között.

Egy résztanulmányban a magyarországi közép- és nagyvárosok (jellemzően a megyei jogú városok) közoktatás-irányításának sajátosságainak bemutatására vállalkoztunk, egyúttal feltártuk a létező és potenciális problémákat is. A problémák felsorolásán túl arra kerestük a választ, hogy melyek a kiegyensúlyozott és hatékony működés feltételei. A vizsgált városméretnél az alábbi jellegzetességeket emeltük ki:

- strukturális, fenntartói, szakmai kínálati sokszínűség;
- az urbanizáció folyamatának változásai;
- kedvezőtlen demográfiai folyamatok;
- az intézményi infrastruktúra egyenetlen színvonala;
- a közoktatás és más közszolgáltatások szoros kapcsolata;
- szakképzés;
- az együttműködést nehezítő körülmények.

12. Balázs, Kovács, 2012.

BIBLIOGRÁFIA

- BALÁZS É.–KOVÁCS K. (SZERK.) (2012): *Többcélú küzdelem (Helyzetképek a kistérségi közoktatásról)*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet.
- G. FEKETE ÉVA (SZERK.) (2002): *A tartós munkanélküliség kezelése vidéki térségekben*. Miskolc–Pécs: MTA RKK.
- PERGER É. (2015): A Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat együttműködése keretében megvalósult komplex vidékkutatói programról. In: *Tér és Társadalom* 29 (2015). 1. szám, 3–10.
- PÓLA P.–FÜZESI, ZS.–VINCZÉNÉ (2005): A foglalkozási rehabilitáció helyzete és lehetséges fejlesztési irányai a Dél-Dunántúlon. In: *Foglalkoztatást elősegítő munkaügyi kutatások* (OFA kutatási évkönyv 3). Szerk. Pongrácz L. Budapest: Országos Foglalkoztatási Alapítvány. 194–201.
- PÓLA P. (2009): Foglalkoztatási paktumok. In: *A szociális gazdaság helyzete a Dél-Dunántúlon*. Szerk. Tésits R., Póla P., Bucher E., Székely É. Pécs: Pécs Egyházmegyei Katolikus Caritas. 34–78.
- VÁRADI M.–NYILAS M. (2010): Előszó. *Esély* 1: 3–4.
- VIRÁGH T. (2010): Érdekek és lehetőségek: a szakképző intézetek forrásszerző stratégiái. In: *Foglalkoztatást elősegítő munkaügyi kutatások* (OFA kutatási évkönyv 5) Szerk. Pongrácz L. Budapest: Országos Foglalkoztatási Alapítvány. 9–16.
- VELKEY G. (2010): Az oktatás hazai rendszere, működési zavarai és megújításának irányai (A szakképzési hozzájárulás és a szakképzési alaprész felhasználásának területi és strukturális jellemzői, a szabályozás változásának következményei és továbbfejlesztésének javasolt irányai). In: *Foglalkoztatást elősegítő munkaügyi kutatások* (OFA kutatási évkönyv 5). Szerk. Pongrácz L. Budapest: Országos Foglalkoztatási Alapítvány. 59–72.
- VELKEY G. (2013): *Dinamikus egyensúlytalanság (A hazai közoktatási rendszer szétesése, felforgatása és a konszolidáció esélye)*. Budapest–Pécs–Békéscsaba: MTA KRTK RKI.

